

Функціональна компетентність соціального працівника щодо вуличної соціальної роботи

М. В. Боделан

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: manina19831@mail.ru

Paper received 13.10.2016; Accepted for publication 23.10.2016.

Анотація. В статті схарактеризовані функції вуличного соціального працівника, що зумовлюють відповідні вимоги до його функціональної компетентності. Виявлені сутність і структура функціональної компетентності вуличного соціального працівника. Визначені знання, вміння, навички, особистісні і професійно важливі якості, що забезпечують технологічну, інтерактивну, міждисциплінарну, а також компетенцію успішності вуличного соціального працівника.

Ключові слова: вулична соціальна робота, вуличний соціальний працівник, функції, функціональна компетентність, компетенція.

Вступ. Функціональна компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності соціального працівника і базується на його функціональних обов'язках і ролях, що передбачають наявність у фахівця із соціальної роботи відповідної освіти та особистісних якостей. Саме функціональна компетентність соціального працівника забезпечує ефективність виконання ним професійних функцій і соціальної роботи як професійної діяльності в цілому.

Стислий огляд публікацій за темою. Проблема підвищення якості професійної освіти на засадах компетентнісного підходу, який відображає вимоги до змісту професійної підготовки майбутніх фахівців (що повинен знати, вміти та якими якостями володіти випускник вищого навчального закладу) і їхньої поведінкової складової (здатності та бажання застосувати здобуті знання, вміння та навички для вирішення завдань професійної діяльності) присвячено роботи таких науковців, як Н. Бібік, А. Богуш, Л. Ващенко, М. Головань, І. Зязюн, С. Калаур, В. Кремень, З. Курлянд, О. Локшин, Т. Нестеренко, О. Овчарук, О. Пометун, С. Раков, Л. Сохань, І. Сохань, Л. Степашкін та ін. Функціональну компетентність фахівців досліджено Л. Балабанова, О. Сардак, М. Торган та ін.

Мета статті – схарактеризувати функції та зумовлену ними функціональну компетентність вуличного соціального працівника.

Матеріали і методи. Як відомо, професійна функція – це проекція проміжних результатів технологічного процесу на площину трудової діяльності людини. Сутність і специфіка вуличної соціальної роботи дозволяють виокремити такі *функції вуличного соціального працівника*:

– соціальної допомоги – вуличний соціальний працівник виявляє та веде облік на ввіреній території (в мікрорайоні) сімей, окремих осіб, які потребують соціальної підтримки, надає їм допомогу в отриманні матеріальних коштів, тимчасового житла та ін.;

– допомоги в подоланні наслідків стихійних лих і соціальних конфліктів – вуличний соціальний працівник допомагає, приймає участь у розробці програм усунення наслідків надзвичайних подій, сприяє формуванню бригад у межах рятівних служб, зокрема на ввіреній території;

– соціально-компенсаторна – вуличний соціальний працівник розробляє і реалізує заходи з компенсації соціальної неповноцінності клієнта, який внаслідок

особистісних обставин мешкає або перебуває на ввіреній території [1];

– діагностична – вуличний соціальний працівник вивчає особливості мікрорайону і груп осіб, які мешкають або перебувають в його мікрорайоні; аналізує ступінь впливу на них мікросередовища; ставить «соціальний діагноз» і оцінює доцільність нововведення за двома напрямками: можливість реалізації (визначення можливостей адаптації нововведення у середовищі, що склалося); можливість здійснення інноваційного процесу) і доцільність реалізації (відповідність результатів інновації цілям її впровадження);

– прогностична – вуличний соціальний працівник здійснює науково обґрунтовані соціальні прогнози, що передбачає виявлення тенденцій і закономірностей розвитку соціальних явищ, а також чинників, здатних вплинути на прогнозований об'єкт; прогнозує вплив всіх соціальних інститутів мікрорайону на об'єкти соціальної роботи, визначає пріоритети в роботі;

– попереджувально-профілактична – вуличний соціальний працівник обирає і «запускає» соціально-правові, юридичні, психологічні, соціально-медичні та інші механізми попередження і подолання негативних явищ у своєму мікрорайоні;

– правозахисна – вуличний соціальний працівник використовує весь комплекс законів и правових норм, спрямованих на надання допомоги і підтримки, захист населення мікрорайону; здійснює захист прав і свобод громадян в усіх сферах суспільного і політичного життя, бореться з правопорушеннями і злочинами, здійснює відповідні профілактичні заходи;

– соціально-педагогічна – вуличний соціальний працівник виявляє в своєму мікрорайоні потреби та інтереси мешканців в різних видах діяльності; залучає до роботи з ними різні установи, організації, громадські і творчі союзи, різних фахівців, тренерів та ін.;

– медико-соціальна – вуличний соціальний працівник організовує роботу з профілактики здоров'я людей, допомагає опанувати основи першої медичної допомоги, культурою прийняття їжі, санітарно-гігієнічні норми тощо;

– соціально-побутова – вуличний соціальний працівник сприяє у наданні необхідної допомоги і підтримки різним категоріям населення свого мікрорайону щодо покращення умов їхнього життя; приймає участь в організації нормального побуту;

– комунікативна – вуличний соціальний працівник

встановлює в своєму мікрорайоні контакти з особами, які потребують певної допомоги і підтримки; організовує обмін інформацією; сприяє включенню різних суспільних інститутів в діяльність соціальних служб;

– рекламно-пропагандистська – вуличний соціальний працівник встановлює в своєму мікрорайоні організовує рекламу соціальних послуг, пропагує ідеї соціального захисту людини;

– морально-гуманістична – вуличний соціальний працівник створює в своєму мікрорайоні умови для гідної життєдіяльності мешканців, груп і прошарків населення;

– організаційна – вуличний соціальний працівник в своєму мікрорайоні сприяє організації соціальних служб на підприємствах і в установах, залучає до їх роботи суспільство; спрямовує діяльність соціальних служб на надання різних видів допомоги і соціальних послуг населенню.

Результати та їх обговорення. Успішне виконання зазначених функцій забезпечується завдяки *функціональній компетентності майбутнього соціального працівника щодо вуличної соціальної роботи (функціональній компетентності вуличного соціального працівника)*, яку визначаємо як якісну характеристику, засновану на професійних знаннях, уміннях, навичках, професійно важливих та особистісних якостях фахівця, що відображають поліфункціональність його професійної діяльності і забезпечують ефективне виконання функціонально-посадових обов'язків в зоні відповідальності. На наш погляд, функціональна компетентність вуличного соціального працівника є сукупністю таких компетенцій, як технологічна, інтерактивна, міждисциплінарна, компетенція успішності тощо.

Так, *технологічна компетенція* зумовлена необхідністю ефективного вирішення проблем клієнтів вуличної соціальної роботи і передбачає, що вуличний соціальний працівник обізнаний із соціальною роботою як професійною діяльністю, сутністю та специфікою вуличної соціальної роботи та її клієнтів, функціями вуличної соціальної роботи; дотримується моральних норм, етики, законодавчої бази соціальної роботи; володіє її технологіями і методами.

Технологічна компетенція забезпечується наявністю в майбутнього соціального працівника:

– *знань* з етики соціальної роботи; теорії і практики соціальної роботи в цілому і вуличної соціальної роботи, зокрема, їх технологій і методів; особливостей надання допомоги різним категоріям населення (дітям, молоді, жінкам, людям похилого віку, людям з обмеженими можливостями тощо); планування, організації і аналізу своїх дій і втручань; правил ведення робочих записів; законодавства і нормативної бази соціальної роботи;

– *вмінь*: дотримуватися в процесі виконання професійних функцій етичних норм соціальної роботи; добирати доцільні технології і методи соціальної роботи відповідно до категорії клієнтів та їх ситуації; збирати й аналізувати інформацію для повної оцінки ситуації клієнта, розробляти індивідуальний план допомоги клієнту, оцінювати досягнуті результати та корегувати подальшу роботу з клієнтом; вести робочі записи, готувати звіти, листи; дотримуватися законо-

давства, правил і угод, що визначають загальні вимоги до соціальної роботи;

– *якостей*: доброта, любов до людей, бажання допомогти, чуйність, почуття співпереживання і милосердя, безкорисливість, чесність, порядність, моральність, відповідальність.

Інтерактивна компетенція вуличного соціального працівника зумовлена необхідністю встановлювати контакти і обмінюватися інформацією з клієнтами вуличної соціальної роботи, колегами, міждисциплінарними групами, владою; діяти за відсутності порозуміння, узгоджувати цілі і завдання, конструктивно вирішувати конфлікти; проводити рекламно-пропагандистську діяльність тощо.

Інтерактивна компетенція передбачає наявність у майбутнього соціального працівника:

– *знань* основ конструктивного співробітництва (психології ділового спілкування, конфліктології, правил офіційного етикету при веденні переговорів з клієнтами); технік вербального і невербального спілкування; теоретичних засад супервізії; правил роботи в команді; термінології споріднених міждисциплінарних груп; правил і техніки консультування;

– *навичок*: міжособистісного спілкування з клієнтами, колегами та іншими фахівцями, владою; вербального і невербального спілкування; *вмінь* працювати під супервізією керівника або більш досвідченого колеги; налагоджувати й підтримувати ефективні ділові стосунки з колегами, ділитися ідеями та інформацією; працювати з міждисциплінарними групами, використовуючи їхню професійну термінологію; володіти технікою консультування для вирішення різноманітних соціально-психологічних проблем клієнтів;

– *якостей*: комунікативність, ввічливість; зовнішня привабливість; розподіл і переключення уваги, її обсяг і концентрація.

Наявність у майбутнього соціального працівника *міждисциплінарної компетенції* зумовлена необхідністю співпрацювати з різними фахівцями: психологами, поліцейськими, юристами, працівниками різних фондів, медичними працівниками, корекційними педагогами, дефектологами, представниками громадських організацій, волонтерами, тому він має бути обізнаний із сучасними теоріями суміжних наук для вирішення проблем клієнтів вуличної соціальної роботи зокрема, а також соціальних, педагогічних, етичних проблем суспільства в цілому.

Міждисциплінарна компетенція передбачає наявність у майбутнього соціального працівника:

– *знань* із основ загальної, соціальної, вікової, юридичної психології; соціально-психологічного і соціально-педагогічного діагностування; геронтології; сім'єзнавства; соціальної медицини; прикладної соціології; педагогіки;

– *вмінь*: враховувати особливості пізнавальних процесів, психічних станів, закономірностей і властивостей психіки людини; аналізувати закономірності поведінки і діяльності людей, зумовлені їх приналежністю до певних громадських груп; застосовувати теорію геронтології, дитячої, пренатальної і перинатальної психології для роботи з різними віковими групами клієнтів вуличної соціальної роботи; виявляти специфіку життєдіяльності сім'ї в різних циклах її

розвитку і на різних рівнях її організації; діагностувати індивідуально-психологічні якості клієнтів вуличної соціальної роботи; вивчати особу дитини, колектив для забезпечення індивідуального і диференційованого підходу в процесі навчання і виховання; аналізувати психологічні особливості діяльності, пов'язаної з чиненням правосуддя (поведінкою учасників кримінального процесу), правомірною, неправомірною, злочинною поведінкою; враховувати відомості про біологічні, соціальні і психологічні аспекти старіння під час роботи з різними віковими групами; аналізувати соціальні умови і чинники довкілля на здоров'я людини, розробляти моделі і рекомендації щодо розвитку соціальної інфраструктури (соціальних установ, організацій, фірм, що задовольняють потреби населення в медицині, освіті, житлі, транспорті, харчуванні, відпочинку, грошовому обігу та ін.); проводити соціологічні дослідження, застосовувати кількісні і якісні методи збору й аналізу відомостей; вивчати причинно-наслідкові зв'язки і взаємовідносини в суспільстві, що характеризують його соціально-економічний, культурно-правовий, моральний і санітарно-екологічний стан для встановлення соціального діагнозу; досліджувати вплив соціального середовища на виховання і формування особистості; розробляти систему заходів з оптимізації виховання особистості з урахуванням конкретних умов соціального середовища;

– *якостей*: емоційна врівноваженість, витримка, уважність, спостережливість, перцептивність, оптимізм.

Компетенція успішності виявляється в налаштованості вуличного соціального працівника на безперервний саморозвиток: набуття й застосування нових знань, технологій, методів, досвіду соціальної роботи; аналіз здобутків інших фахівців та застосування передового досвіду вітчизняної та зарубіжної соціальної роботи; планування свого професійного розвитку та самоконтроль у професійній діяльності.

Компетенція успішності передбачає наявність у майбутнього соціального працівника:

– *знань*: своїх сильних і слабких сторін; основ менеджменту і самоменеджменту; особливостей іміджу соціального працівника; можливостей саморегуляції і самовдосконалення;

– *вмінь*: ставити особистісно-значущі цілі; планувати, аналізувати й оцінювати власну професійну діяльність; проводити самоаналіз (порівнювати свої досягнення з досягненнями інших фахівців із соціальної роботи, спостерігати за собою, оцінювати та критикувати себе); самостійно і відповідально приймати рішення; дотримуватися іміджу соціального працівника;

– *якостей*: відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, працездатність, здатність до навчання, творчий підхід до виконання функціональних обов'язків.

Висновки. Кожна компетенція вуличного соціального працівника забезпечує виконання кількох або всіх функцій одночасно. Так, технологічна компетенція необхідна для виконання всіх функцій вуличної соціальної роботи, адже заснована на базових знаннях про таку роботу, її технологіях і методах, а успішність реалізації такої функції безпосередньо залежить від власного досвіду фахівця. Компетенція успішності також забезпечує виконання вуличним соціальним працівником усіх зазначених функцій, оскільки ефективність їх виконання залежить від його здатності планувати, контролювати і корегувати свою діяльність, прогнозувати її результати, від особистої зацікавленості фахівця в результатах власної професійної діяльності тощо. Інтерактивна компетенція забезпечує насамперед виконання комунікативної і рекламно-пропагандистської функцій, але від її сформованості також залежить виконання всіх інших функцій, оскільки соціальна робота в цілому і вулична соціальна робота зокрема будується на безпосередньому спілкуванні з клієнтами, колегами та іншими фахівцями. Міждисциплінарна компетенція дозволяє виконувати всі функції вуличної соціальної роботи в їх нерозривній цілісній єдності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шкурова М. В. Методика и технология работы социального педагога : учеб. пособие для студ. высш. уч. заведений / М. В. Шкурова. – М.: «Академия», 2006. – 272 с.

REFERENCES

1. Shkurova, M.V. (2006). Methods and technology of social teacher's work: tutorial for university students. – M.: "Academy" (in Russ.)

Functional competence of social worker in street social work

Bodelan M. V.

Abstract. Functions of street social worker are characterized in the article causing appropriate requirements to his functional competence. There were identified essence and structure of street social worker functional competence. Knowledge, skills, abilities, personal and professionally important qualities are defined and they offer technological, interactive, interdisciplinary and competency of success for street social worker.

Keywords: street social work, street social worker, functions, functional competence, competency.

Функциональная компетентность социального работника в уличной социальной работе

М. В. Боделан

Аннотация. В статье охарактеризованы функции уличного социального работника, обуславливающие соответствующие требования к его функциональной компетентности. Выявлены сущность и структура функциональной компетентности уличного социального работника. Определены знания, умения, навыки, личностные и профессионально важные качества, обеспечивающие технологическую, интерактивную, междисциплинарную, а также компетенцию успешности уличного социального работника.

Ключевые слова: уличная социальная работа, уличный социальный работник, функции, функциональная компетентность, компетенция.